

דרור אידר

תחייה: מסר ישראלי לאוזן איטלקית

דברי שגריר ישראל בכנס התקווה הצעירה ברומא, ערב סוכות תשפ"א

הערת העורך: כמו ישראלים רבים, אני עוקב בהשתאות אחרי פועלו של שגריר ישראל באיטליה, ד"ר דרור אידר, מאז הגיש את כתב האמנתו לפני כשנה. אידר, שעסק בכתביה עיתונאית כמה שנים, הוא אינטלקטואל מובהק המחזיק גם בהשכלה תורנית וגם בהשכלה אקדמית-ספרותית, ואף בהשכלה אומנותית-מוזיקלית. בכישוריו ובתפיסתו, הוא מביא עמו אל הזירה הדיפלומטית הישראלית את היומרה לייצג את מדינת ישראל לא רק כישות פוליטית עם היסטוריה קצרה - אלא גם כנושאת המסורת ההיסטורית, ההגותית, הדתית והתרבותית של העם היהודי במובנה הרחב ביותר. אלו ימרות שדומה שנשכחו בשירות החוץ מאז ימיו של הרב ד"ר יעקב הרצוג, ששירת בזירה זו בראשית שנות השישים. המעוניינים לטעום ממשמעותה של דיפלומטיה הבאה מנקודת מבט כזו מוזמנים לעקוב אחר ה"גלויות מרומא" שמפרסם אידר מדי שבוע בדף הפייסבוק שלו, בייחוד מאז בערה לומברדיה בגל הראשון של הקורונה. שמחתי אפוא כאשר השגריר פנה אל מערכת 'השילוח' והציע לפרסם כאן, כמסמך, את הדברים שאמר בכנס מיוחד ברומא - המובאים כאן בצירוף הקדמה קצרה משלו, המסבירה את הנסיבות.

יואב שורק

הרוח החיה מאחורי הכנס והתנועה היא אינטלקטואלית איטלקייה צעירה, עיתונאית וסופרת, ושמה אנאליזה קיריקו, שהצליחה בשנים האחרונות להזיז את המערכת הפוליטית והאקדמית לטובת המיזם הזה. מכל באי הכנס, נדמה לי שהייתי הלא איטלקי היחיד. ביקשו ממני לשאת את הנאום המרכזי על הנושא "מהי תחייה?". אמרו לי שרוצים ללמוד מניסיונו ההיסטורי כעם שקם לתחייה בארצו.

כדיפלומט, אינני ממציא את הגלגל, אלא אוזן בניסיון העשיר של משרד החוץ ופועל בזירות שונות, בדרכים הידועות והמקובלות, לטובת מדינת ישראל ומכלול

בראשית חג הסוכות האחרון התקיים ברומא סמינר (Scuola) שנתי בן שלושה ימים, תחת הכותרת Rinascita Italia: The young hope (לידתה מחדש או: תחייתה של איטליה; התקווה הצעירה). כנס הפתיחה כלל את נשיאת הסנאט, שרים ונבחרי ציבור, וגם כמאה סטודנטים ונבחרים למדע המדינה וכלכלה המשתתפים בתוכנית מיוחדת של תנועה ושמה "fino a prova contraria" (חף מפשע) עד שיוכח אחרת). התנועה מורכבת מאנשי מקצוע ממגזרים שונים, אנשי עסקים, עיתונאים ומומחים למשפט המבקשים לקדם רפורמות במערכת המשפט האיטלקית ובמערכת הביורוקרטית ומתוך כך להזיז את גלגלי היוזמה הכלכלית.

האינטרסים המגוונים שלה. ישראל נודעת בעולם בזכות חדשנותה ומיזמי הטכנולוגיה, המדע והביטחון המתקדמים שלה, שהושגו למרות סביבה עוינת באופן מתמיד. עם זאת, לדעתי, הערך המוסף שלנו נמצא גם במורשת האדירה שלנו – מורשת טקסטואלית, פילוסופית, ספרותית, אידיאית, דתית, מוסרית, משפטית – ששום אומה לא העמידה לצאצאיה כמותו. אמרתי פה לא פעם שהעם היהודי אינו "עם הספר", אלא "עם הספרים". הצלחנו לבנות גורד שחקים טקסטואלי רב ממדים, שיש לנו הזכות (הפריווילגיה) לטייל בין קומותיו בכל עת שנחפוץ בכך. החל מהתנ"ך ועד לימינו. גם פה מצאתי לי השראה בדמותו של ד"ר יעקב הרצוג, מהמהירים שבין דוברינו מול אומות העולם בדור המדינה. ספר נאומיו והרצאותיו, 'עם לבדד', הילך עליי קסם בעודי נער, וידעתי חלקים ממנו על פה.

מטבע הדברים, הדיפלומטיה עוסקת בחלקים הגלויים של היחסים בין המדינות: כלכלה, ביטחון, משפט, טכנולוגיה, פוליטיקה וכן אינטרסים שונים העומדים על הפרק. אבל במקביל קיים החלק הסמוי יותר בציבוריות, מעין החלק הסמוי בביוגרפיה של האדם הבודד. הרכיבים התרבותיים והדתיים בכל עם משפיעים עליו לא פחות מהחלקים הגלויים, ולפעמים אף יותר. גם לזה יש לתת מקום ביחסים בין העמים, והדברים ארוכים.

מגפת הקורונה שיתקה אירועים ומיזמים רבים. למרות זאת הצלחתי להיפגש, להרצות, לדבר מול יחידים ומול רבים, ובכל פעם נקטתי עמדה עקרונית: אינני בא כדי לברך בלבד, אלא משתדל לומר דברים

עקרוניים מענייני השעה או הרוח. אינני יודע מי מהאנשים ששומעים אותי נמצא או יגיע לעמדת השפעה. אני זורע בשמחה גם לקראת הדור הבא. להלן הדברים שנשאתי באירוע:

*

נשיאת הסנאט, שרים, חברי פרלמנט, דוברים נכבדים, ואחרונים חביבים, סטודנטים יקרים.

תודה על ההזמנה להשתתף בכנס החשוב הזה.

לא פעם, כשאנחנו מדברים על "תחייה", לשוננו נצרבת מכובד המשמעויות שנעמסו על המילה במשך ההיסטוריה, עד שאנחנו נרתעים מלעסוק בה. מבחינה זו, כותרת הכנס היא נועזת. לפעמים גם אחיזה במילות מפתח דורשת אומץ, במיוחד בעולם שבו התקינות הפוליטית לעיתים מאבדת את כוונתה המקורית והופכת מכשיר למשטור השיח ולסירוס המחשבה החופשית.

ובכן, תחייה מניחה מוות שממנו מתעוררים לחיים. גם התעוררות משינה. לעיתים מדובר בשינה ארוכה מאוד, ואז דומה הדבר לתרדמת שהיקיצה ממנה היא מעין תחייה.

ישנם מצבים היסטוריים שבהם המוות הוא סופי. האימפריה המצרית, הבבלית והרומית מתו וחלפו מזמן מן העולם. לא נותר מהן דבר זולת חורבות וטקסטים קדומים. העם היהודי ראה את האימפריות הללו בזמן אמת, למד מהן והתמודד אתן. הן הותירו את חותמן עלינו.

לכאורה, גורלנו היה צריך להיות דומה להן, במיוחד לאור העובדה שנדדנו במדבר העמים מפוזרים וללא ארץ משלנו. ובכל

מוסריים של תיקון העולם וחלומות לאומיים של שיבה הביתה לארץ ציון וירושלים. החלומות הללו לא היו רעיונות מופשטים בלבד, אלא הם עוגנו בפרקטיקה יומיומית בחייו של היהודי.

*

הדבר הקשה ביותר לעם שאיבד את ארצו והתפזר באלפי קהילות בעולם הוא להמשיך ולהחזיק בתודעה לאומית. להיות אנשים מוסריים ולחוות התגלות דתית, יכולים גם יחידים. אבל בהעדר ארץ רק תודעה לאומית משותפת מחזיקה עם בחיים.

וכך הפכה ירושלים ממחוז גיאוגרפי למחוז כסופים וגעגועים דתיים ולאומיים. רגע לפני שיהודים התחתנו, הם שברו כוס כדי לומר ששמחתם אינה שלמה כל עוד ירושלים חרבה. כשיהודי התפלל בכל יום, הוא לא רק ביקש סליחה מאלוהיו על שגאות שעשה, גם לא ביקש רק להיות בריא וחכם; הוא התפלל על בניין ירושלים וביקש לראות בעיניו את שיבת ציון. אפילו בזמן האוכל, אנחנו יודעים שכל הדתות אומרות תודה לאל על האוכל; אבל אצלנו אומרים: "תודה רבה אלוהים על האוכל שנתת לנו, אבל בבקשה אל תשכח לבנות את ירושלים". חכמינו רצו לטעת בנו את התובנה הקבועה שכשם שהאדם אינו יכול להיות ללא מזון, כך העם היהודי אינו יכול להיות ללא ירושלים. והדוגמאות רבות.

הערב נחגוג את חג הסוכות, זכר לנדודים של עמנו במדבר, ולא רק במדבר סיני אלא גם במדבר העמים. לשבוע ימים אנחנו מצווים להחליף את ביתנו הקבוע בבית זמני שקירותיו עשויים ממצחצחות עץ או בדים וגגו עשוי ענפים ועלים, ולגור בו. ממקום

זאת, ניצחנו את החוק ההיסטורי. שרדנו בחורבנות ובניסיונות רבים לסלקנו מן העולם. הניסיון הגדול האחרון היה כאן, על אדמת אירופה לפני פחות משמונה עשורים. גם מאובנים צולחים את מבחן הזמן, אך העם היהודי אינו מאובן כפי שרצה לטעון ההיסטוריון האנגלי הידוע ארנולד טוינבי; הצלחנו לשוב הביתה אל ארצנו העתיקה ולחדש בה את שפתנו ואת תרבותנו. בפרספקטיבה היסטורית אנחנו בתחילת הדרך – 72 שנים של מדינת ישראל הן פסיק בחייו של העם היהודי – אבל אפשר לומר בהחלט שקמנו לתחייה.

כיצד זה קרה?

חכמינו אמרו בתלמוד ששינה היא "אחד משישים למיתה". מה מבדיל בין הישן למת חוץ מהבחינה הפיזית, שהישן גם נושם ודם זורם בעורקיו? החלום.

לחלום יש היבטים פסיכו-פיזיים שונים. הפסיכואנליטיקן קרל יונג ראה בחלום את הקול הפנימי של האני האותנטי שלנו: הקול הנחבא מתחת למסכות ולהשפעות החיצוניות, המדריך הפנימי המכוון אותנו בסבך הדילמות האישיות. אולי זה מה שכיוונו אליו חכמינו כשאמרו בתלמוד דבר נוסף על החלום, דומה למימרה הקודמת ושונה ממנה: שהחלום הוא "אחד משישים לנבואה". גם הנבואה היא קול פנימי עמוק שעשוי להתבטא בחלום – תמונה או חזון או דיבור שהאדם רואה או שומע בחלומו, כפי שלימד הרמב"ם בספרו 'מורה הנבוכים'.

כשנחרבה ארצנו ויצאנו לגלות בת אלפי שנים, ידעו חכמינו שכדי לשרוד, יהיה העם היהודי חייב להמשיך ולחלום: חלומות דתיים של התגלות אלוהית, חלומות

בטוח למקום מסוכן, חסר הגנה. מהבחינה הזאת, הסוכה ממחישה את חשיבות המדינה היהודית, מפני שרק בישראל מקיפים גבולות ההגנה של המדינה את הסוכה מרחוק. אבל הנה למדנו מהפרקטיקה של המסורת היהודית שאנו זוכרים כיצד נדדנו ללא ארץ.

אני אומר זאת כדי שניקח משהו מזה גם לנושא הכנס: רעיון – גדול ככל שיהיה – לא יחזיק מעמד לאורך זמן ללא פרקטיקה שמלווה אותו. לא רק פרקטיקה סמלית אלא גם מעשית.

התוצאה של פרקטיקת הזיכרון היהודי הייתה שימור החלום. כלומר, בהעדר ארץ או מדינה עצמאית, נידונה הלאומיות העברית לתרדמת עמוקה. היהודים התרכזו בהישרדות כיחידים וכקהילות ובפרקטיקה הדתית. אבל הפרקטיקה הדתית שמרה על הגרעין הלאומי ועל החלום לשוב הביתה לציון ולקומם מחדש את הריסות הארץ, ליישב אותה, להפריח את שממותיה ולהחיל עליה מחדש את ריבונותנו באמצעות הקמת מדינה. הנה ראו כיצד המשורר המקראי בתהלים מדבר על שיבת ציון כהגשמת חלום הדורות: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלְמִים; אֲזַי מִלֵּא שְׁחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה...". ובחלק השני של המזמור מפורט החלום לעניינים מעשיים: "שׁוֹבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאִפְיָקִים בְּנֶגֶב; הַזְרְעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הָלוֹךְ יֵלֶךְ וּבְכֹה נִשְׂא מִשֶּׁךְ הַזֶּרַע – בֹּא יְבוֹא בְּרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֹתָיו".

הרעיון הוא שהאמץ ישתלם. כך התנבא המזמור לפני אלפי שנים: אם תזרעו בדמעות, במאמץ אינסופי ובהתמדה יומיומית את זרעי החלום – חלום האמונה

בשיבת ציון – בסופו של תהליך היסטורי, תקצרו את פירות עבודתכם ברִנָּה. המילה האחרונה במזמור הזה "אלומות", מזכירה את חלומות יוסף בספר בראשית, אבטיפוס ליהודי שחי בגלות. כמו יהודי רומא בשנת 70 לספירה, גם יוסף נשבה ונמכר לעבדות במצרים עד שבסופו של תהליך ארוך יצאו צאצאיו מבית העבדים בדרך למולדתם העתיקה.

זוכרים את הסיפור מילדותנו על היפהפייה הנרדמת? כך היינו כ-1,800 שנה. התודעה הלאומית שלנו נרדמה; היא עברה למחוזות החלום. כמו באגדה, גם בסיפור ההיסטורי שלנו הגיע בסוף המאה ה-19 נסיך יפה תואר ושמו בנימין זאב הרצל, ובתזמון מדויק העניק לנו את הנשיקה שעוררה את התודעה הלאומית הרדומה. החלום הפך למציאות מפני שבמשך כל השנים הללו לא הפסקנו לחלום אותו ולהאמין בהתגשמותו.

כשאיטליה אוחדה באמצע המאה ה-19, היא שימשה השראה לאינטלקטואלים יהודים באירופה, שביקשו ללמוד מהצלחתה גם למקרה שלנו. ג'וזפה מאציני השפיע גם על גיבוש הלאומיות המודרנית שלנו, ואילו זאב ז'בוטינסקי, מגדולי מנהיגי הציונות, כתב: "אם יש לי מולדת רוחנית, הרי היא איטליה יותר מאשר רוסיה... כל יחסי לבעיות הלאום, המדינה והחברה נתגבשו בשנים ההן תחת השפעות איטלקיות".

הנה עוד תובנה כיצד להגיע לתחייה: התמדה, מאמץ רוחני ואינטלקטואלי אינסופי לחיזוק החלום ובעיקר: אמונה בהיתכנותו.

*

השיבה הביתה לציון לא נעצרה בהקמת

במהלך החורף הקשה עבדתי מול מפא"ת – המנהל לפיתוח אמצעי לחימה ותשתית טכנולוגית. זהו גוף צבאי שבתחילת המשבר נקרא לדגל על ידי ראש הממשלה, והסב פיתוחים צבאיים לכלים להתמודדות עם הקורונה. הגוף הזה אחראי על פיתוח 'כיפת ברזל', שעד היום נראה כמו מדע בדיוני: טילים שפוגעים בטילי אויב ומחסלים אותם באוויר. אנשים ספורים האמינו שדבר כזה אפשרי, אבל הם התעקשו והצליחו.

כשהחלו להתמודד עם הקורונה, פרסם מפא"ת קול קורא לציבור להציע רעיונות ופיתוחים להתמודדות עם הקורונה. הם קיבלו המון רעיונות, כולל משוגעים ביותר, אך הם לא הגבילו. והנה, כמה מהרעיונות האלה נמצאים כבר בפיתוח.

*

הסוד להיותה של ישראל "אומת הסטארט-אפ" נידון פעמים רבות. בישראל אין ממש היררכיה, ואין מסורות חברתיות משתקות. הסקרנות נתפסת כעניין טבעי עד כדי חוצפה וחדירה ישירה לתחום האישי. המסורת התרבותית בעם היהודי העלתה את הלימוד לכדי ערך עליון, ובמיוחד את ערך השאלה. חכמינו לימדו במשנה: "לא הביישן לָמַד ולא הקפדן מלמד".

המסורת התרבותית עתיקת היומין שלנו מעמידה גם את האלוהים בסימן שאלה. כלומר, אפשר להתווכח איתו. אבי האומה, אברהם, מתווכח עם אלוהים על גורל סדום. הוא מתריס בפני האל כיצד הוא עומד להחריב עיר כזאת: "חָלְלָה לָךְ, הַשֶּׁפֶט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מְשֻׁפֵּט?!". זה סיפור פנטסטי שלא מצאתי כמותו בתרבויות אחרות. התנ"ך והספרות העברית כולה

מדינה. המזרח התיכון כולו התנגד לכך, ומדינות רבות נוספות בעולם. המלחמות נגדנו והטרור הבלתי פוסק נגד מטרות ישראליות ויהודיות, וגם המאמץ האינטלקטואלי, האקדמי והתקשורתי לנגח את ישראל ולערער על זכות קיומה של מדינה יהודית אחת בעולם, כל אלה הם ביטויים להתנגדות לשיבת היהודים להיסטוריה ומתוך כך שיבתם למולדתם העתיקה.

עם יד אחת שמתעסקת כל הזמן בהגנה ובביטחון, נאלצנו להתפתח מתוך מגבלות ייחודיות. משאבי טבע אין לנו – לפחות לא היו עד שנמצאו שדות הגז מול חופי ישראל – ולכן נדרשנו לפריצות דרך מדעיות וטכנולוגיות. זה היה צו חיים: לשמור על יתרון טכנולוגי ומדעי לעומת הסביבה.

בתחילה המאמצים כווננו בעיקר לתחום הצבאי. אבל החל משנות ה-80 החליטה המדינה להשקיע בתחום שהיה אז בחיתוליו: ההיי-טק, הטכנולוגיה הגבוהה. כבר שלושים שנה ישראל תומכת בחברות הזנק ישראליות, פתוחה גם לרעיונות הכי משוגעים. המדינה לא מבקשת החזר אם מימוש הרעיון נכשל. היא גם לא מבקשת אחוזים אם הרעיון הצליח. די לה בחברה שהוקמה, במקומות העבודה שיצרה ובמיסים. כך השקענו מיליארדים ברעיונות. התוצאה היא שיחסית לגודל, ישראל היא הראשונה בעולם בתחום החדשנות וההמצאות.

הנה עוד תובנה: צריך להשקיע בצעירים, להשקיע ברעיונות ולעודד חשיבה חופשית, לשלב בין תחומי ידע שונים. ולהיות מוכנים לכך שכל רעיון – מופרך ככל שיישמע – יתקבל בברכה ויבדק.

מלאים בוויכוחים עם אלוהים. משמעות הדבר היא ערעור מתמיד על כל סמכות, כולל אוטוריטות מדעיות והנחות יסוד.

אבל אני רוצה להוסיף קומה נוספת להסבר על החברה הישראלית כחברה יצירתית באופן יוצא דופן. במאה ה-12 פרסם רבי יהודה הלוי בספרד את ספרו 'הכוזרי'. זהו ויכוח או דיון בין מלך כוזר לבין חבר יהודי, על רקע ימי הביניים. מדוע אתם חולמים על הארץ שגליתם ממנה, שואל המלך, הרי עברו יותר מאלף שנים מאז גליתם ממנה?

והחבר עונה: גם עץ זקוק לאדמה המיוחדת לו כדי לצמוח בצורה מלאה ובריאה ולהוציא פירות טובים יותר מאשר לו ניטע באדמה אקראית. הארץ הזאת היא הקרקע המתאימה ביותר להצמחת הרוח בישראל. הוא מדבר על ההכשרה לנבואה שתיתכן בעבורנו רק בארץ הזאת. ונבואה, אתם

זוכרים מתחילת דבריי, נמצאת גם בחלומות. כשאנחנו שבים הביתה לציון אחרי אלפי שנים, ומגשימים את חלום הדורות, מתחילים לחזור אלינו אוצרות רוח ונפש שהיו רדומים בתוכנו שנים רבות. יוזמה ותעוזה וחשיבה מחוץ לקופסה וביטחון עצמי ועוד. עץ הדעת והחיים שנעקר מגן העדן חוזר לאדמתו ומתחיל להניב פירות. אנחנו רק בתחילת התהליך.

באשר לאיטליה, לא צריך לחזור הביתה; אתם כבר בבית. יש לכם הכול. מה שנותר לעשות הוא לעורר את הרוח ואת האיכויות הטבועות בעם הזה, לחלום בגדולות ולהביא את הארץ הנפלאה הזאת ללידה מחודשת, לתחייה חדשה.

תודה.